

BASEL-II BİR ŞANSTIR

C. Coşkun Küçüközmen*

Ağustos 2003, İstanbul

*Aşağıda yer alan metin Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) tarafından düzenlenen ve sektör temsilcilerinin de katıldığı bir açık oturumda yazar tarafından dile getirilen hususları içermektedir. Üzerinden üç yıl geçmesine rağmen dile getirilen hususlar halen güncelliğini korumaktadır. Basel-II'nin bankalar, finansal piyasalar ve ülkeler için bir şans mı yoksa şanssızlık mı olduğunu elbette zaman gösterecektir. Ancak önemli olan husus zor ve karmaşık durumları lehte bir fırsata, avantaja dönüştürebilmektir. Bunun yolu ise öngörü ve deneyime sahip olmak ve stratejik düşünebilmektir**.*

Düzenleme (regülasyon) sanat mıdır?

Konuşmama İngiltere Denetim Otoritesi (FSA) Başkanı Howard Davies'in bir cümlesiyle başlamak istiyorum: "Ulusal denetim ve düzenleme otoriteleri yaptıkları düzenlemelerin faydaları kadar getireceği maliyet ve yükleri de dikkate almazlarsa ulusal ekonomilerine ciddi zararlar verebilirler." Bu söz şu açıdan çok önemli; yapılması planlanan her düzenleme için "bu düzenlemeyi niçin yapıyoruz" sorusunu sorarak makul bir yanıt aramalı, gerçekçi bir fayda maliyet analizine dayandırmalıyız. Sırf başkaları yapıyor diye altyapısını hazırlamadan yapılacak düzenlemeler -hangi alanda olursa olsun- sistemi iyileştirmekten ziyade durumu daha da kötüleştirici etkide bulunabilir.

Süre giderek azalıyor...

Basel Komitesi'nin yeni sermaye düzenlemesine ilişkin olarak 1999 yılında başlatılan çalışmalar 4 yıllık bir süre sonucunda son halini almak üzere. Basel-II'nin son hali olarak adlandırılan 3. istişari metin (CP3), Nisan 2003 sonunda yayımlandı. Görüş verme süresi de geçtiğimiz Temmuz [2003] ayında sona erdi. Bilindiği gibi BDDK önderliğinde Türkiye Bankalar Birliği'nde faaliyet gösteren Yönlendirme Komitesi ve diğer bankalardan alınan görüşler de değerlendirilerek bir mektup ekinde Basel Komitesi'ne iletildi [ve İnternet sitelerinde de yayınlandı]. Bu yılın [2003] son ayı içinde metnin nihai şeklini alması ve geçiş sürecinin 2004 yılından başlayarak artan bir şekilde hızlanması öngörülmüyor. 2006 sonu itibarıyla da uygulanmaya başlanacak. Aslında 2007 çok uzak bir tarih gibi görünmesine rağmen süre çok kısa ve bu kısa süre içerisinde neler yapılabileceği çok önemli.

Düzenleme koruyucu mu, yoksa aksaklıkları giderici mi olmalı?

Hizmetlerle birlikte sermayenin de son zamanlarda sınır ötesi dolaşımında giderek azalan engeller ve yaşanan gelişmeler artık düzenlemeleri yerel olmaktan çıkarmış, uluslararası hale getirmiş, hatta uluslararası düzenlemeler artık hızla yerel düzenlemeler haline gelmeye başlamıştır. Herhangi bir yerde meydana gelen bir aksaklık, sorun ya da kriz yeni düzenlemeleri getirirken beraberinde de yeni riskleri getirmiştir. Örneğin 1990'larda bir BCCI olayı yaşandı. Hemen Basel Komitesi'nde ve Avrupa Topluluğu'nda misafir ülke ve ev sahibi ülke sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler yapıldı (home/host country principle). Ardından yaşanan Barings Bank olayından hemen sonra bankalarda iç kontrol

* kcoskun@metu.edu.tr

** Açık oturumun tam metni TİDE Dergisi, Bahar 2003, 7 numaralı sayısında yer almaktadır (www.tide.org.tr). Yazar, söz konusu metnin yayınlanması için gösterdiği nezaketten dolayı TİDE'ye teşekkür eder. Yazının okunabilirliğini kolaylaştırmak amacıyla ara başlıklar sonradan ilave edilmiş, bazı cümleler imla kuralları açısından yeniden düzenlenmiş ve anlayışı kolaylaştırmak için bazı tamamlayıcı cümleler ilave edilmiş olup metnin aslına sadık kalmaya özen gösterilmiştir.

sistemlerinin kurulması ve etkinliği üzerine düzenlemeler yapıldı. Yakın geđmiŖte Enron olayı yaŖandı ve burada da kurumsal yönetiŖim ilkeleri tekrar gündeme geldi ve bununla ilgili bir yasa [Sarbanes-Oxley] Amerikan Senatosu'ndan geğti. Peki yapılan bu düzenlemeler hedefine ulaŖmıŖ ve sorunları çözmüŖ müdür? Ya da artık sorun kalmamıŖ mıdır? Tabii ki hayır. Dinamik finansal piyasalar faaliyetlerini sürdürdükçe kaçınılmaz olarak aksaklılar, riskler ortaya çıkacaktır. Neticede buna bir tür ayakta kalma oyunu diyebiliriz. Ama bu ayakta kalma oyununun rekabetçi eŖitliđe zarar getirmeyecek şekilde sürdürülmesi gerekiyor. İŖte denetim otoritelerinin önemi ve fonksiyonu da burada belirgin hale geliyor.

Basel-II'ye neden ihtiyaç duyuldu?

Basel-II'ye niçin ihtiyaç duyulmuŖtur? Basel-I hangi konularda ihtiyaçlara yanıt vermede yetersiz kalmıŖtır? Basel-II, yeni ve farklı olan neler getirmiŖtir? Bu düzenleme kimler için ne kadar bağlayıcıdır? Basel-II'yi hangi ülkeler ve bankalar nasıl uygulayacak ve uygulamanın sonuçları neler olacak? Öncelikle bu sorulara genel bir çerçevede yanıt vermek istiyorum. Bankalar doğaları gereği risk alır ve risk yönetirler bu faaliyetler, hissedar değeri yaratmak, bireylerin ve ekonomik sistemin ihtiyaçlarına yanıt vermek ve tabii ki belli bir kar elde etmek içindir. Diğer taraftan denetim otoriteleri bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sürecinde bir taraftan adil rekabeti sağlamak, oyun alanındaki eŖitsizlikleri gidermek diğer taraftan da sürekli bir gözetim ve gerekli gördüğü durumlarda müdahale yeteneğini sürdürmek ve bunu geliŖtirmek zorundadır. Bu açıklamalardan sonra Basel-II'ye niye ihtiyaç duyulduğu ve Basel-I'de neler vardı sorularına da Ŗu Ŗekilde yanıt verebilirim: Basel-I'de belirli risk ağırlıkları vardı. Bankaların ve finansal sistemlerin özellikle karmaŖık iŖlemlerine yanıt vermede Basel-I çok basit ve yetersiz kalıyordu. Sistem çerçevesinde arbitraj yoluyla oynamak mümkündü. Menkul kıymetleŖtirme olsun, diğer basit yöntemler olsun %8 minimum sermaye yeterlilik oranı tutturmak birçok banka için pek zor olmadı. Ancak konuya denetim otoriteleri açısından bakıldığında bankaların gerçek risk düzeylerinin tespitinin çok gerçekçi ve anlamlı olmadığı görölüyordu. Bu noktada Basel-II'nin bilinenin aksine alınan risklerin farklı ölçüm metotlarıyla ölçülerek karŖılıđında bir riske duyarlı sermaye miktarı bulundurmasından ibaret olmadığını görüyoruz. Muhtelif riskler karŖılıđı tutulacak sermayenin hesaplanması için önerilen hayli karmaŖık yöntemlerin yanında Basel-II'nin *denetimsel gözden geğirme* ve kamuya bilgi açıklama yoluyla *piyasa disiplini sağlanması* gibi iki önemli tamamlayıcı unsuru daha var. Yani konu asla bir rasyo boyutuna indirgenmemelidir.

İlk risk yönetimi düzenlemesi

Basel-II'ye aynı zamanda iyi risk yönetiminin ödüllendirildiği bir mekanizma da diyebiliriz. Hong Kong Denetim Otoritesi'nden Simon Toping, "Basel-II'yi 2. sermaye yeterlilik düzenlemesi olarak tanımlamayalım" diyor. Buna ilk "risk yönetimi düzenlemesi" diyebiliriz diyor. Zira Basel-II, kredi ve operasyonel risklerin daha gerçekçi ve daha doğru olarak ölçülmesinin yanı sıra bu risklerin yönetimine de özel önem vermektedir. Basel-II'nin uygulaması ile bankalar üstlendikleri riskleri daha iyi yönetmeye bir nevi mecbur hale gelmiŖlerdir. Zira hassas ölçümler neticesinde bankalar gereğinden az ya da fazla sermaye tutma konusunda optimum bir seviyeye eriŖme imkanına sahip olabileceklerdir.

Tek tip elbise ve uygulamaya uyum...

Düzenlemelerin uyarlanması ve uygulanmasında ülkelerarası farklılıkların olması kaçınılmazdır. Ancak uygulamada bırakın ülkelerarası farklılıkları, bankalar arası farklılıklardan bile söz edilebilir. Faaliyet alanları itibarıyla olsun, ihtisaslaŖma, Ŗube yapısı ve sayısı hatta çalıŖtıkları sektörler itibarıyla bile bankalar arasında büyük farklılıklar var. Mali Ŗirketler grubu gibi farklı alan ve büyüklüklerde bankalar var. Sadece klasik bankacılık yapanlar var. Böylesine çeŖitliliđin olduğu bir ortamda düzenlemelerin de bu çeŖitlilik ve farklılıkları dikkate alması gerekiyor. Herkese tek tip elbise giydirmeye çalıŖırsanız olumsuzluklar baş gösterir, düzenleme amacına ulaşamaz. Düzenlemenin rekabeti bozucu etkisi ortaya çıkar ve olumsuzluklar birbirini tetikler. Yapılan düzenlemelerin bankaların faaliyetlerine olumlu katkıda bulunması, hareket alanlarını

kısıtlamaması, gereksiz yük getirmemesi, anlaşılabilir ve uygulanabilir olması gibi özelliklere sahip olması gerekiyor. Riski alan ve yöneten bankalardır. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Bunun nedeni ise şu: Basel Komitesi kendi kendine, "...-biz bankaların bu kredi riski sorununu nasıl çözebiliriz" diyerek işe başlamış ve buna bir çözüm bulmuş değil. Sistemdeki boşluklar ya da istismar alanlarına yönelik sorunların düzenleme yoluyla çözümlenmesine ilişkin ilk tepkiler bankalardan gelmiştir. Örneğin JP Morgan 1994'de RiskMetrics'i 1995'te ise CreditMetrics'i uyguluyor ve hatta bunu İnternet üzerinden kullanıcılara ücretsiz olarak sunuyor. Arkasından 1997'de CSFB Credit Plus olarak adlandırılan modelini ortaya koyuyor (örnekleri çoğaltmak mümkün). Daha sonra bu bankalar dolaylı olarak "biz riskimizi bu şekilde ölçüyoruz ve yönetiyoruz" diyor ve adeta oyun alanının kurallarını koyuyor.

Oyun alanının oyuna elverişli hale getirilmesi

Oyun alanlarının düzleştirilmesi, rekabetçi bir ortam içerisinde düzenlemeden beklenen etkinin sağlanması için de belli düzenlemelerin yapılması gerekiyor. Aksi takdirde uluslararası rekabette dezavantajlar doğuyor. Baskı gücü bir tür bankalardan denetim otoritelerine doğru olmaktadır. Ancak bu durum gelişmiş G-10 ülkelerinin egemenlik alanı için geçerli bir kural. Ülkemizde ya da ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde durum nasıl diye sorduğumuz zaman, bir lidere ki genellikle denetim otoritesi ya da genel anlamda kamu önderliğine ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkıyor. Lider elbette olacak ama az önce söylediğim gibi riski alan, yönetmek zorunda olan ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalan bankalardır. Tabii ki sistemik risk unsurunu hariç tutuyorum.

Basel-II şans mı, şanssızlık mı?

Böyle bir ortamda Basel-II'yi bir *şans* olarak görürsek, getirilen yenilik ve değişikliklerin bugüne kadar yapılan düzenlemelerden farklı olduğunu da vurgulamamız gerekir. Basel-II, düzenleme ve denetim otoriteleriyle bankalar arasında daha yakın bir çalışma sürecini bir nevi işbirliğini ve hatta ortaklığı gerektirmektedir. Neticede ortaya çıkan resimde netleşen husus ülke çıkarlarının bir şekilde korunması, istikrarın sürdürülmesi ve iyileştirilmesidir. Bu açıdan bakıldığında Basel-II; denetim otoritesinin üstlenmiş olduğu kamusal ve sosyal sorumluluk çerçevesinde bankaların varlıklarının doğası gereği üstlenmiş oldukları riskleri en iyi şekilde yönetme çabaları ve ekonomik faaliyetlere, büyümeye ve kalkınmaya katkıları arasında optimum bir dengenin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Mevcut finansal istikrarın korunması, iyileştirilmesi ve ekonomik kalkınma hedeflerinin tutturulmasında finansal kesimin özellikle bankacılığın rolü açıktır.

Basel-II ve Türk bankacılık sistemi

Basel-II Türk Bankacılık sistemini nasıl etkileyecek ya da bankacılık faaliyetlerini hangi ölçüde etkileyecek? Bu konuda ülkemize ilişkin olarak yapılmış ve net etkileri, bilgileri gösteren bir çalışma henüz yok. Elinizde net bir gösterge olması gerekiyor ki yol alabilirsiniz. Basel-II metoduyla işe birden bire başladığınız zaman bu şuna benziyor: Altınızda teknolojinin son harikası mükemmel bir uçak var ve bir şekilde -hava yoluyla- ülkeye getirmek için yola çıkmışsınız, ama ülkenizde uçağın inebileceği uygun bir pist, yardımcı olacak düzeyde teknik donanımına sahip bir kontrol kulesi, ve bakımı yapabilecek bir alt yapı maalesef yok. Bu durumda uçak bir süre hatta gereğinden fazla havada dolaşıyor ya da uygun olmayan bir zemine iniyor ve orada öylece kalıyor. Dolayısıyla alt yapı çalışması çok önemli. Basel-II Türkiye'de uygulandığı zaman bunun sonuçları ne olur? Kesinlikle hiç kimse bu konuda net şeyler söyleyemez. Türkiye OECD üyesi olmaktan kaynaklanan bir takım avantajlarını ciddi boyutta kaybediyor¹. Mesela Şili'ye baktığınızda ki Şili OECD üyesi değil, böyle bir olaydan dolayı ciddi boyutta bir avantaja sahip oluyor. Bu bizi nasıl etkileyecek? Bu konuda gerçekten ciddi bir çalışmanın yapılması gerekiyor. Çünkü bu bir politika. Denetim otoritesi olarak, bankalar olarak reel sektör olarak ve diğer kesimler olarak bu konunun ne kadar farkındayız. Tüm Avrupa Ülkeleri, İngiltere, Amerika bu konuyla ilgili ayrıntılı dokümanlar yayınladılar, çalışmalar yaptılar ve konuya en iyi şekilde hazırlandılar. Bizim yaptıklarımız da çok önemli ancak ne

¹ OECD üyesi olma kriterine göre Basel-I uygulamasında bu ülkelerin hükümetlerince ihraç edilen tahviller sıfır risk ağırlığına sahipken Basel-II'de ülkenin derece notuna göre ağırlık verilmekte.

kadar yeterli? Diğer taraftan şu da bir gerçek ki bu ülkeler zaten bu sürecin en başından beri içindeydi ve yönlendirici olanlar da bunlardı, kendi bankalarıyla ve sistemleriyle çok sıkı bir diyalog süreci başlattılar. Esasında biz de bir mini Basel Komitesi benzeri bir yapılanmayla bankalarla birlikte bu çalışmaya başladığımızı ve bu konuda gerçekten kısa zaman içerisinde mesafe alındığını söyleyebilirim.

Derin etki (deep impact) ve kültürel boyut

Basel-II'nin etkisi ne olacak konusunda Basel Komitesi önderliğinde QIS (Quantitative Impact Studies= Sayısal Etki Çalışmaları) çalışmaları yapıldı. Çalışmaya birçok ülkeden bankalar katıldı, sonuçlar değerlendirildi Basel-II'ye son halinin verilmesine büyük ölçüde katkıda bulunuldu. Bu çalışmaların sonuncusu olan QIS3'e ülkemiz de katıldı. Benzer şekilde bankalarımız da basit egzersizler üzerinden başlamak üzere muhtelif çalışmalar yapmaya bir an önce başlamalı. Bu çalışmalarda stres testleri, senaryo analizleri oldukça önemli ancak diğer önemli konulardan biri de içsel derecelendirme yapabilmeye yönelik çalışmalardır. Bu noktada alışkanlık kazanmak söz konusu, çünkü Basel-II'ye baktığınız da bu düzenlemenin ciddi bir kültürel boyutu olduğunu da görüyorsunuz. Kredi riskinin de, risk yönetiminin de bir kültürü var. Bunların Türkiye'ye yerleşmesi mutlaka zaman alacak. Yani bir şey yaparken risk boyutunu hangi ölçüde ve nasıl dikkate aldığımıza bakmak gerek.

Bilgi ve insan kaynağı: Büyük düşün, küçük başla

Bankalar ve BDDK açısından iki önemli unsur var: Bilgi kaynağı ve insan kaynağı. Bankalar açısından geleceğe dönük insan kaynağı profilinin belirlenmesi çok önemli. Ne tür alanlara hangi nitelikte ve hangi eğitime sahip insanlar alınıp ne şekilde eğitilecek. Önümüzde üç yıl var diyoruz ama bence bu planlamanın bir an önce başlaması gerekiyor. Bilgi kaynakları da çok geniş bir kavram ama burada da seçici davranmak gerek. Finans dünyasında neler olup bittiğini ne kadar takip ettiğimiz ve yorumlayabildiğimiz çok önemli. Kapsamlı bir kütüphaneye sahip olmanın yanı sıra elektronik veri kaynaklarına olan ihtiyaç da var. Tabii bir takım riskler de var. Mesela Basel-II'ye yapılacak yatırımlarda yanlış planlama neticesinde maruz kalınabilecek olan yatırım riski ve teknoloji riski söz konusu. The Banker Dergisinde Basel-II ile ilgili bir yazıda yer alan küçük bir cümleyi örnek vereyim: "Büyük düşün, basit başla". İstedığınız kadar karmaşık düşünün ama adım adım başlamalısınız yapacağınız işe.

Radar ekranınızda neler görünüyor?

Burada bankalar ve BDDK ne yapmalı? Bankalar ve BDDK farklı radar ekranlarıyla çalışacaklar. Basel-II çerçevesinde BDDK'nın model ve gözetim ekranında, daha bir makro görüntü olurken, bankaların ekranında da mikro boyutlu ve sürekli kendini gözlemleyebilecek bir başka küçük ekran daha olmalı. Çünkü Basel-II çerçevesinde gerek global ekonomiden, gerek ülke ekonomisinden, gerekse bulunduğumuz yerel ortamdan etkilenme ihtimalimiz ciddi boyutta yükselecek. Ortam ve koşullar değiştikçe değişmek gerekecek. Eğer değişimi fark ediyor ve kendinizi adapte edebiliyorsanız. Böyle bir durum iyi midir kötü müdür? Bu da başka bir tartışma konusu tabii ki. BDDK'nın reel sektöre de yol göstermesi gerektiği ve farkındalık konusuna tekrar atıfta bulunmak istiyorum. Kaan Bey'in de söylediği gibi BDDK mutlaka yol göstermeli ama şu anda ekonomik gidişat içerisinde öncelikler çok sık değişiyor, gündeme başka bir konunun gelmesiyle bazı konular arka plana atılıyor.

Taşın altına soktuğumuz elimizi çabuk tutmamız lazım

Basel-II'nin ciddi önem ve boyutu ile sürenin giderek kısılması da göz ardı edilemeyecek bir gerçek. Düzenlemelerin gelecekte ülke ekonomisi ve borçlanma üzerine olumsuz etkileri görüldüğünde bu sefer hepimiz sorumlu olacağız. Nelerin gereğince yapıp yapılmadığına bakacağız. Bir şekilde ivmeyi artırmamız gerekiyor. QIS çalışmaları neticesinde ortaya çıkan tabloya baktığımızda az önce de dediğim gibi bankadan bankaya sistemden sisteme farklılık gösterdiği için her ne kadar olumsuz bir tablo gibi gözükse de elde edilen sonuçların tam anlamıyla gerçeği yansıttığı söylenemez: Bu çalışma geçmiş/statik portföyler üzerinden yapıldı. Yani bir nevi geçmiş portföyünüze bugünkü

Basel-II koşullarını uygulasanız sonuçlar nasıl olurdu sorusuna yanıt arandı. Ancak Basel-II bugün yürürlükte olsaydı bu sefer sizin kredi verme ve kredi riski yönetme davranışınız daha farklı şekilde olabilecekti. Dolayısıyla burada ilk konu bence statik portföyler üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerin bir nevi yol gösterici bilgi olarak dikkate alınmasının gerekliliği. Ama bir başka önemli unsur da QIS çalışmasının sonuçlarını üretirken karşılaşılan zorluklar. Burada elde edilen deneyimler en değerli bilgi kümeleridir. Mesela operasyonel riskte faaliyet kollarına ayrılması konusu sorun oldu. Teminatlar konusu ise bir başka sorundu. Bu ve benzeri sorunlar zaten sisteminin kendisinin ürettiği sorunların önce bankacılık faaliyetlerine, oradan da sermaye yükümlülüğüne yansımalarıdır. Bu sorunların düzelmesi sadece bankacıların ya da BDDK'nın elinde değil. Ancak yapılmakta olan çalışmaların da bu sorunların üstesinden geleceği de aşıkâr. Yani çözülemeyecek sorun yok! Ancak topyekûn çalışılması gerekiyor. Piyasada ekonomik birimler arasında koordinasyonun sağlanamaması neticesinde ortaya çıkan boşluklar ise piyasada gerçek bir risk kaynağı olmaya devam ediyor. Bu tip kapsamlı düzenlemelere girerken sorumluluk ve yetkilerin net olarak belirlenemediği alanlar yaratmaktan kaçınmak gerek.

QIS çalışmalarında BDDK'nın ev sahipliği

Basel-II ile gündeme gelen etki çalışmaları bence bir devrim niteliğinde. Bu tür çalışmalar daha önce de yapılıyor olmasına rağmen Basel-II ile birlikte ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda ilk olarak ifade etmeliyim ki QIS çalışmaları çok önemli çalışmalardır. İkincisi biz bu çalışmaların sonucuna ev sahipliği yaptık (QIS-3'e 6 bankamız katıldı). Yapılan bu ev sahipliği Türkiye'ye ciddi boyutta saygınlık kazandırdı. Türkiye bugün literatüre girdi ve yapılan çalışmalarda yerini aldı. Bu konuda emeği geçen tüm bankacılara teşekkürler... Ancak diğer taraftan Basel-II düzenlemesine mesnet teşkil edecek ve BDDK'nın politikalarına etki edecek girdiler bankalardan gelmeli diye düşünüyorum. BDDK tek başına "bu iş şöyle yapılacak" demekten ziyade, BDDK ve bankalar aynı çizgiye gelmeli. Bu da birlikte çalışmayı gerektiriyor. Sadece çalışmaların sayısal sonuçlarına bakarak yorumlarda bulunulmamalı, olayın ekonomi-politik ve finans-politik yönü ihmal edilmemeli diye düşünüyorum.

Spekülasyonlara dikkat...

Basel-II konusunda spekülasyonlara yer vermemek gerekiyor. Basında Basel-II ile ilgili haberler magazin haberi olarak değerlendirilmemeli. Burada da bilinçli ve bilgiye dayalı bir yaklaşım gerekiyor. Diğer bir önemli noktada Basel-II'ye yatırım yapmadan önce bu yatırım ne kadar gerekli olduğu ve sonuçlarının neler olduğuna, ihtiyacınızın neler olduğuna çok iyi karar vermeniz gerekiyor. Bu konuda hem Basel Komitesi'ni hem de Basel-II'ye emek vermiş olanları sert bir dille eleştiren yaklaşımlar var. Hatta bunlar Risk Magazine'in son sayısında ifade edildi. Çok ciddi eleştirel suçlamalar içeriyor, "bize bu kadar yatırım yaptırdınız oysa önerilen yöntemler şu kadar hata içeriyor, biz niye bu yatırımı yaptık?" diye soruyorlar. Unutmamak gerekiyor ki yatırım kararı sürecinde "neyi niçin alıyoruz, işimize ne kadar yarayacak ve ne kadar süre ile kullanabileceğiz, bu sistemler zaman içerisinde gelişmeye ne kadar açık" gibi soruları sormak gerekiyor.

Basel-II: Bir bardak suda fırtınalar mı koparılıyor?

Öncelikle günümüz teknolojisine çok kısa bir atıfta bulunmak istiyorum. Şöyle ki; teknolojiden ne kadar yararlanabiliyoruz, etrafımızdaki teknolojik imkânları ne kadar kullanabiliyoruz, dışarıdan elde etmiş olduğumuz bilgiyi, banka olarak kurum olarak kendi içimizde ürettiğimiz bilgi ile bir araya getirerek bir nevi pazarlanabilir, ihraç edilebilir bilgi haline ne kadar başarılı şekilde dönüştürebiliyoruz. Bunlar bence önemli konular. Çünkü Türkiye açık hava müzesi gibi. Tarihiyle, geçmişiyile zengin bir kültüre sahip. Coğrafi olarak farklı bir konumda, geçiş konumunda bir ülke. Bütün bunlara baktığınızda Türkiye'de her şey var, ama bir başka açıdan bakıyorsanız hiçbir şey yok. Bu iki uç arasında yaşamın sürdürüldüğü ülkemizde bazı şeyleri yapabilmemizin zorluklarına odaklanıyoruz. Yılgınlık geliyor, bazı şeyleri çok basite indiriyoruz bu sefer de yanlışlar yapılıyor. Optimumu bulabilmek konusunda sürmekte olan çabalar var. Bazı konular politik malzeme yapılabiliyor. Bazı konular belli çevreler tarafından yanlış

yönlendirilebiliyor. Bunlara çok dikkat ederek doğruyu bulmak gerekiyor. Bankalar birer bilgi hazinesidir. Başarıya götüren şeyse bu bilginin depolanması, analizi ve kullanıma sunulabilmesidir. Bankacılığın temelinde yer alan bu bilginin bankayla denetim otoritesi arasındaki ilişki tarafına baktığımız zaman az da olsa bir asimetriden söz etmek mümkün diye düşünüyorum.

Krizler, farkındalık ve ekstrem olaylar

Bankaların giderek artan bir rekabet içinde olmalarının daha fazla farkında olmaları gerekiyor. Bu rekabeti asla ve asla yerel bir rekabet olarak algılamamak gerekiyor. Çünkü artık sınırlar kalktığından yabancı bankaların daha baskın hale gelmesi, satın almalar, birleşme ve devralmalar bu rekabetin göstergelerinden. Ne kadar farkındaysan o kadar iyi yaşarsın. Bu farkındalığın en önemli unsuru bilgidir. Bilgiyi zamanında doğru olarak elde edebilme önemli. Yorumlayabilme değerlendirebilme ve kullanılabilir hale getirme ve nihayetinde yönetebilme ise daha önemli. Basel-II'ye baktığımız zaman bunların hepsi var. Verilerin zamanında doğru olarak elde edilebilmesi bankalar için çok önemli ve bu denetim otoritesi için de önemli. Yaşanan bir BCCI ya da Enron olayına bakalım bu iki olayda kimler neyi atlamıştır. BCCI olayında Bank of England başta olmak üzere bir çok ülkenin (Lüksembourg olsun diğer ilgili ülkeler olsun) bankacılık denetim otoriteleri bir şeyleri atladılar, belki gördüler anlayamadılar ya da yorumlayamadılar. Enron olayı bugün kurumsal yönetim ilkelerinin baskın bir şekilde uygulandığı ve orijini olduğu bir ülkede patlak veriyor ve dağılıyorlar ama bunu itiraf da ediyorlar. Mesela Bank of England Başkanı Eddie George'un Asya krizinden sonra sarf ettiği ilk cümlelerinden bir tanesi "krizi öngöremedik ve atladık" oldu. Bu bir samimi itiraftır gerektiği zaman bu mekanizmanın çalıştırılması gerekiyor. Atlamış olabilirsiniz ama bu bir krize neden olabilir mi bunu bilebilmek deprem tahmini yapmak kadar zor. Siz istediğiniz tekniği ve teknolojiyi kullanın, tetikleyici faktörlerin neler olduğunu bilemedikten, bunları çok yakın takibe almadıktan sonra yakalayamazsınız. Zamanında elde edilme unsurunda ise bilgi kaynaklarının kapsamı, kalitesi ve teknolojiyi ne kadar kullandığına bağlı. Bunu stres testi, senaryo analizi ile desteklemek gerekiyor ama bunlar da yeterli değil tabii. Bugün piyasalarda ne olacağını kimse önceden yüzde yüz doğrulukla bilemez. Gecelik faiz oranlarının %30-40'larda seyrettiği bir ortamda kalkıp bu oranların %5000 olma olasılığı nedir? diye sorsak buna hangi istatistiki yöntem yanıt verebilir bilemiyorum (belki ekstrem değer teorisi ile bir noktaya kadar yanıt verebilirsiniz). Kantitatif ve kalitatif nitelikte değerlendirme ve yorumlama gerekiyor. Yani deneyim, yargı gücü ve kantitatif analizlerin kesintisiz ve aksaksız bir şekilde etkileşim içinde bulunması gerekiyor. Her ne kadar rakamlar tek başına bir şey ifade etmiyorsa da yargı ve deneyim de kendi başına bir şey ifade etmiyor. Bunların hepsinin uygun ölçeklerde bir araya gelmesi ve birleşmesi gerekiyor.

Modeller, gerçekler ve fırsatlar

Basel-II, bankaları risk analizinde daha gelişmiş yöntemler kullanmaya ancak diğer taraftan da zımni olarak yasal sermaye yükümlülüğünden ekonomik sermaye yükümlülüğüne doğru teşvik eden bir yapıya sahip. Bir an için denetim otoritesinin olmadığını ve denetimsel sermayenin de söz konusu olmadığını varsayalım. Banka bu durumda şu soruyu sormalı: faaliyetimi kesintisiz sürdürebilmem ve ayakta kalabilmem için ne kadar bir sermaye ile çalışmalıyım? Dolayısıyla Basel-II'yi denetimsel sermaye ile ekonomik sermayenin yakınsamasını teşvik eden bir yapıya sahip düzenleme olarak değerlendirebiliriz. Bu çerçevede Basel-II, bankacılık uygulamalarının daha modern araç, yöntem ve tekniklerle yapılmasını teşvik ederken yasal yükümlülükleri de daha makul ve optimum hale getirmeye yönelik teşvikler içeriyor. Gelişmiş olsun ya da olmasın risk yönetimine sahip bankalar, sistemlerini Basel-II çerçevesinde gözden geçirmek zorundalar. Böyle bir sisteme sahip olmayanlar başkalarının deneyimlerinden yararlanma açısından belki biraz daha şanslılar. Bir de giderek düşen sistem kurma maliyetleri var. Bilgiyi bir kez ürettikten sonra maliyet çok kısa bir süre içinde sifıra kadar inebiliyor. Teknik uzmanlık konusunda ülkemiz oldukça kalifiye bir iş gücüne sahip. İnsan kaynağı çok önemli. 70 milyonluk bir ülkeyiz. Böyle bir iş gücünden yararlanarak kendi kendimize birçok şeyleri gelişmiş ülke standartlarında ve hatta üzerinde yapabiliriz. Bireysel

başarılarla baktığınız zaman olağanüstü yetenekli insanlarımız olduğunu görebiliyoruz. Bu noktada teknik uzmanlık seviyesini kendi ihtiyaçlarınıza göre şekillendirebilecek ve ortaya koyabilecek sistemlere de sahip olmanız lazım.

Basel Premier Ligi

Diğer taraftan bizim Basel Komitesine bir şeyleri söyleyip kabul ettirebilmemiz için Premier Lig'de oynamamız gerekiyor. Basel-II'yi tasarlayanlar G-10 ülkeleri, arkasından AB ülkeleri geliyor. Biz QIS-1 , QIS-2 de ve QIS-2.5 da yer almadık. Bizi ve diğer gelişmekte olan ülkeleri gelişmeleri daha yakından görüp takip edin diye QIS2.5 toplantısına gözlemci statüsünde davet ettiler. Daha sonra işin boyutu netleşince son vagona atladık. Bilanço büyüklüğü itibarıyla City Group'un 1 trilyon dolar civarında bir rakam ulaşmış olduğunu dikkate alacak olursanız Türkiye'nin tüm bankacılık sistemi olarak Basel Komitesi üzerine etkili olup bir şeyleri değiştirme olasılığının ne kadar olduğunu tahmin edebilirsiniz. Ancak çok iyi ve kapsamlı bir deneysel (ampirik) çalışma yaptığınızda etkili olabilirsiniz. Neticede onlar için ne kadar önemli olduğumuza da bakmak lazım. Basel-II'ye National Discretion (ulusal denetim otoritesinin keyfiyetine bırakılan alanlar) diye bir şeyler koymuşlar ama bunlar bize uyuyor mu uymuyor mu, yeterli mi, yoksa elimizi kolumuzu mu bağlıyor Biz bu arada neler yapabiliriz? Onun için mutlak suretle ciddi bir boyutta kapsamlı ve rakamlara dayalı ve muhtelif senaryoları içeren bir çalışmalar serisinin öncelikle bankalar tarafından başlatılması gerekiyor. Elbette BDDK bu süre içinde üzerine düşen görevi kesinlikle layığıyla yerine getirecek. Zaten bu konuda yoğun ve özverili bir şekilde çalışıldığını ifade edebilirim. Ama diğer taraftan BDDK'nın kararlarına etki edecek sonuçların bankalar tarafından ortaya konulması gerekiyor. Yani bankalar Basel-II'yi BDDK tarafından verilen bir ev ödevi olarak değil, farklı bir yaklaşımla ele alınarak çözümlenmesi gereken bir konu, rekabetçi üstünlüğün bir parçası olarak değerlendirmeli.

Derecelendirme üzerine...

Son olarak derecelendirme (rating) ile ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Ülke olarak acaba rating kuruluşlarının insafına mı kalıyoruz? Kendi ülkemizde bir şeyler oluşturabilir miyiz? Rating kuruluşlarının yapmış olduğu derecelendirmeler ne kadar gerçekçi ve ne kadar doğru? Nereye kadar sorgulanabilir? Bunlar da işin bir başka tarafı. Acaba bütün rating kuruluşları aynı standartta mı faaliyet gösteriyorlar? Bu da bir başka konu. Andrew Powell tarafından yapılan bir çalışmada "gelişmekte olan ülkeler için farklı bir sermaye yeterliliği düzenlemesi olabilir mi?" sorusu irdeleniyor. Powell, Basel'in yapmış olduğu düzenlemelerin gelişmiş ülkelere hitap etmesi nedeniyle gelişmekte olan ülkeler kategorisi için bir takım farklılaştırmalar yapılmalı diyor. Powell, çalışmasında bir hataya işaret ediyor ve şöyle diyor: "gelişmiş ülkeleri derecelendirirken kullanılan araçların ve dikkate alınan göstergelerin gelişmekte olan ülkeleri derecelendirmede de aynen kullanılması durumunda ortaya çıkan sonuçlar gerçekçi olmayacaktır". Gelişmekte olan ülkelerin yapısal durumları ve dinamiklerindeki farklılığın dikkate alınmaması durumunda elde edilen sonuçlara şüpheyle bakılması gerektiğini iddia ediyor. Anlaşılan farklı dinamiklere sahip gelişmekte olan ülkelere başka araçlarla ve farklı mercelerle bakılması gerekiyor.